

Szikora Veronika [∗]

Papp Tekla: Atipikus szerződések (Recenzió)

Papp Tekla: Atipikus szerződések (egyetemi jegyzet) (második, átdolgozott kiadás) Palatia Nyomda és Kiadó Kft., Szeged, 2006, 154 oldal

Papp Tekla a Szegedi Tudományegyetem Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszékének egyetemi docense. 2004-ben jelent meg az *Atipikus szerződések* című egyetemi jegyzetének első kiadása. A most bemutatásra kerülő kiadvány a második, hatályosított és kiegészített változat.

A könyv szerzőjének tudományos munkássága kellően megalapozta a jegyzet megírását. Neves szaklapokban megjelent számos publikációja előzte meg jelen könyv nyomdába kerülését, disszertációjának témája (koncesszió) is a vizsgált témakörhöz tartozik. A gazdasági életben napról-napra (ki-)alakuló folyamatok és az időközben keletkező jogszabályok nyomán követésével komoly és elmélyült kutatómunkát igényel egy ilyen írás létrehozatala.

A modern és igényes külső megjelenés igazodik a tartalomhoz. Szívesebben veszi a kezébe az olvasó, mint a jól megszokott, már-már hagyománnyá vált rabszürke borítású egyetemi jegyzetet.

A könyv helye a jogi szakkönyvek piacán

A témáról tankönyvet írni nehéz feladat, hiszen ez a jogterület csak részben nyugszik hatályos hazai jogforrásokon, ugyanis számos esetben (pl. szindikátusi szerződés, franchise, faktoring, lízing) csak a felek által rendszerint kötött ügyletek eseti kikötéseiből vonhatók le következtetések és rendszerezésre alkalmas jellemző szerződési tartalmak.

Az elsőként megjelenő összefoglaló jellegű mű hazánkban, amely az atipikus szerződések teljes tárházát nyújtja.

A jogi oktatásban az egyetemi stúdiumban tananyag (Például a Szegedi Tudományegyetemen a Szerző által jegyzett Atipikus szerződések joga c. kurzusban és a Debreceni Egyetemen a kereskedelmi jog tárgy oktatásában ajánlott szakirodalom). Emellett a jogalkalmazók és a gyakorló jogászok munkájuk során hasznosan forgathatják.

Az atipikus szerződéseket rendszerezett formában veszi sorra, emellett gazdag bírói gyakorlatot is felvonultat. Jogdogmatikai problémákat is feltáró szemlélettel megközelítő, értékes és hasznos mű.

A könyv felépítése, szerkezete

11 fejezetből áll a könyv:

- Az atipikus szerződések áttekintése
- A szindikátusi szerződés
- A távollévők között kötött szerződés
- A házaló kereskedés
- Az önálló kereskedelmi ügynöki szerződés
- A timesharing - szerződés
- A konzorciós szerződés
- A koncessziós szerződés
- A faktoring szerződés
- A franchise-szerződés
- A lízingszerződés

1. A jegyzet hasznos megoldása, hogy az egyes, egymástól szinte minden jellemzőjükben jelentősen különböző, *atipikus szerződések* gyűjtőnév alatt tárgyalt típusok alapvető jellemzőinek csokorba szedésével kezdődik a téma feldolgozása. Bár e jellemzők szinte sosem alkalmazhatók egységesen valamennyi, a jegyzetben tárgyalt atipikus szerződésre, azonban segítenek meghatározni a vizsgálat tárgyát.

2. Az egyes atipikus szerződések bemutatása jól átlátható és követhető. A klasszikus polgári jogi tudományos rendszerű tárgyalásmódnak megfelelően a szerződés definíciója, alanyai, tárgya, tartalma, szerződésszegés és a megszűnési módok köré felsorakoztatott jellemzők mentén tárgyalja e speciális kontraktusokat.

3. Azokban az esetekben, ahol hatályos magyar jogszabály legfeljebb csak definíció szintjén foglalkozik a szerződéstípussal (pl. lízing), a bírói gyakorlatból kölcsönzött, jogalkalmazási állandóknak is tekinthető szentenciák mellett az atipikus szerződést választó felek jellemző kikötéseit és az azokban esetlegesen jelenlévő problémákat is górcső alá veszi a szerző (pl. jogellenes vagy jó erkölcsbe ütköző kikötések részletes kifejtése).

A definíciók bizonytalanságának alátámasztására és a látókör szélesítése érdekében, a magyar fogalom meghatározás és a nemzetközi standardok összevetésére is sor kerül. Természetesen, ahol vonatkozó nemzetközi egyezmények érintik a szerződést (pl. faktoringnál).

4. Minden fejezet egy következetes és követhető tematikára épül

A jegyzet alapvetően vázlatos formában mutatja be a legjellemzőbb szerződési kikötéseknek, elsődlegesen a jogviszony tartalmánál. A katalógusszerű felsorolás választott tárgyalási módszer, és a rendszerezést mindenképpen segíti, azonban számos helyen feltételezi a kötelmi jog általános és a szerződések különös szabályainak alapos ismeretét. Esetleg célszerű lenne a problémásabb esetköröket (pl. jellemzően előforduló tisztességtelen kikötések pl. a timesharing szerződések körében) bővebb magyarázattal ellátni.

Ez a kíváncsiság főként az egyébként nagyon hasznosnak és talán a jövőbeni kiadások szempontjából mindenképpen erősítésre érdemes gyakorlati kérdések felvázolásánál kerül előtérbe.

5. A felmerülő problémák tárgyalása ugyanis jellemzően segít megvilágítani azt a tényt, hogy – amint az a jogforrási háttérrel rendelkező atipikus szerződésekre igaz – az atipikus szerződések jelentős része jogalkotói beavatkozást más szemszögből kíván meg, mint a klasszikus szerződéstípusok Ptk.-beli szabályozása.

Az atipikus szerződések vonatkozásában ugyanis gyakori kíváncsiság a jellemzően gazdálkodó szervezetekkel szembekezdülő, kiszolgáltatottabb fél, a fogyasztó védelemben részesítése, akár a diszpozitivitás rovására is. A fogyasztóvédelmi jellegű szabályozás követelménye, annak fejlesztési irányai a gyakorlatban felmerülő problémákat taglaló részen keresztül érhetők leginkább tetten.

6. Felépítését és szerkezetét tekintve összességében: érthető, világos megfogalmazás, átlátható szerkezet, és logikus tagolás jellemzi a művet. Szemléltető ábrák segítenek megérteni az atipikus szerződések elhelyezését a szerződések között.

Néhány gondolat a felhasznált szakirodalomról

Minden fejezet végén megtalálhatjuk a felhasznált források jegyzékét, amely magában foglalja a vonatkozó szakirodalmat és a jogszabályokat.

1. Tanulmányok, szakcikk

— A jegyzékből látható, hogy a rendelkezésre álló szakirodalmat feldolgozta a szerző. Az azokban megfogalmazott gondolatokat értelmező és kritikai megközelítéssel a jegyzetbe integrálta. A tudományos igényű megfogalmazott tanulmányokban megismert téziseket az egyetemi jegyzet megkívánta nyelvezet szintjére „szelídítette”, anélkül, hogy azok tudományos értékét csorbította volna.

— A VIII. fejezetben a szerző saját - koncesszióról szóló, szintén 2006-ban megjelent – tanulmányának kivonatát helyezte el.

2. A bírói gyakorlatból levont tapasztalat súlyozott megjelenése az írásban

— Fontos kérdés, hogy a bírói gyakorlat milyen elvek mentén igazodik a kereskedelem fejlődése által életre hívott, a klasszikus szerződési alaptípusokhoz képest alulszabályozott atipikus szerződések kihívásaihoz.

— A jogértelmezésre vonatkozó eltérő elméletek (abszorpció, kreáció, kombináció, analogikus) ismertetése fontos momentum a jegyzetben.

— A gazdag jogszabályhelyi utalás és forráshivatkozás lehetővé teszi a témában elmélyülni szándékozó olvasó későbbi vizsgálódásaihoz a kiindulópont megtalálását. A hazai jogszabályi háttérrel nem rendelkező szerződések esetében a külföldi joggyakorlat néhány jellemző ítélkezési megállapítását is be lehetne emelni a jegyzetbe, esetleg azokat a magyar bírói gyakorlattal szembe állítani. Itt elsősorban az angolszász szabályozás érdekes a bíró alkotta jog (*judge-made-law*) biztosította jogalkalmazói szabadságból következően. Emellett Európában a jogértelmezésre és jogegységesítésre az egyik legnagyobb hajlandóságot mutató német *BGH* vonatkozó döntései is kiváló példák lehetnek.

Ahogy már korábban említettük, a szegedi jogászképzésben önálló stúdium az „*Atipikus szerződések joga*”. Az írott törzsanyagot tartalmazza ez az egyetemi jegyzet. Az előadásokon ismertetett európai uniós irányelvek, az Európai Bíróság anyaga, valamint a nemzetközi jogösszehasonlítás eredményeinek rövid leírásával esetleg kiegészíthetné a jegyzet.

Kiemelést érdemelnek:

- a számos bírósági határozat elemző bemutatások
- a Csongrád Megyei Bíróság Polgári – Gazdasági - Közigazgatási Kollégiumának kollégiumi véleménye és állásfoglalása
- A Szerző többek között nagy alaposággal feldolgozta a vonatkozó APEH iránymutatásokat és kiaknázza a világháló adta lehetőségeket.

A téma aktualitása, fontossága

1. A szerződéses szabadság elvének értelmében a Ptk. kimondja, hogy a felek szabad akaratára érvényesül a szerződés tartalmának meghatározásában is. A tartalom-meghatározás szabadsága kiterjed a *típus-szabadságra*, azaz a felek nemcsak a törvényben külön nevesített szerződések valamelyikét választhatják, de több szerződés-típus elemeit vegyíthetik is (vegyes szerződések), illetve olyan megállapodást is köthetnek, amely sajátos elemei folytán egyik típusba sem sorolható (atipikus szerződés). A típus-választás szabadsága a szerződésbe foglalt jogok és kötelezettségek szabad alakítását jelenti.

A tartalom-meghatározás szabadságát a törvény úgy biztosítja, hogy szerződési szabályok között külön nevesíti - az eltérést tiltó megfogalmazással - azokat, amelyek feltétlen érvényesülését megkívánja (kogens szabályok), ezt meghaladóan a Ptk. [201. § (1) bekezdése második fordulatában] általános felhatalmazást ad a feleknek a törvényi rendelkezésektől egyező akarattal történő eltérésre (diszpozitív jogi szabályozás). [Ptk. kommentár (CD Jogtár) a Ptk. 200. § (1) bek.]

2. Az atipikus szerződések kétségtelenül meghatározó jelentőségre tettek szert az üzleti élet szereplői között kötött kontraktusok terén. A Polgári Törvénykönyvben nem szereplő szerződéstípusok az elmúlt években nem csupán kivételként és külföldi kuriózumként jelentkeztek a magyar jogirodalomban. A joggyakorlat terén az ezekkel kapcsolatos jogviták számának emelkedéséből is leszűrhető, hogy ezek bevett és rendszeresen alkalmazott szerződésekké léptek elő.

3. Az új Polgári Törvénykönyv Konceptiója és tematikája szerint az új Ptk. megtarthatja a szerződési jog jelenlegi alapvető kereteit. Maguk a szerződési szabályok a hatályos joghoz

hasonlóan két nagy részben helyezhetők el: a valamennyi nevesített, atipikus és vegyes szerződésre egyaránt vonatkozó általános szabályok és a nevesített szerződéstípusok speciális szabályai körében.

4. A nevesített szerződések gyakorlatban való alkalmazása a részletes jogszabályi háttér ismeretében nem okoz nehézséget. Az „atipikus” megjelölés csak annyit árul el a mögöttes felsorakozó jogintézményekről, hogy a Ptk.-ban nevesített szerződések egyikének keretei közé sem szorítható be.

Ha új szerződéstípusként bekerül nevesítve a Ptk.-ba, az *atipikus* jelző jelentőségét veszti. Az *atipikusság* –az előző gondolatmenetet követve – viszonylagos, *egy adott helyzetbeni állapot, amely megváltozhat.* (Miskolczi Bodnár Péter, Gazdaság és Jog, 97/1. 3.)

5. Jogalkotói, jogalkalmazói szerep

Mint ahogy azt *Miskolczi Bodnár Péter* Gazdaság és Jogban megjelent cikkében kifejtette az atipikus szerződésekkel kapcsolatos jogalkotói, jogalkalmazói szerep nagy jelentőséggel bír. A jogalkalmazó felelőssége igen nehéz a konkrét ügy megoldásában, ui. nincs polgári jogi szabályozása az atipikus szerződéseknek.

A gyakorló jogász kénytelen visszanyúlni több szerződés szabályihoz, ezért a Ptk. Kötelmi jog általános része gyakran nem ad megfelelő megoldást a vitás kérdésekben. Ezért is nagy a felelőssége az atipikus szerződést megfogalmazó jogásznak, mert a szerződésnek nagy jelentősége van a felek közötti jogviszonyban és a konfliktusok megoldásában is irányadó lehet. Természetesen az általános szerződési feltételek és a blankettaszerződések használata megkönnyíti a szerződő felek helyzetét. (Miskolczi Bodnár P., Gazdaság és Jog 97/1. 4.)

6. Többségében nem a civil, hanem gazdasági dimenzióban jelentek meg markánsan ezek az új szerződés-fajták. A gazdasági életben, az új igények indukálta kérdésekre adott válaszok atipikus szerződések formájában transzformálódtak. Ezek az új szerződési formák egy fejlődési cikluson mennek keresztül, amelyekre vonatkozó szabályozás bizonyos idő elteltével jogalkotási igényként jelenik meg. Előfordulnak azonban olyan szerződések is, amelyek gyökerei már a római jogban is fellelhetők (pl. a faktoring).

7. Néhány probléma az atipikus szerződések kapcsán...

— Egyes atipikus szerződések, pl. a *szindikátusi és a konzorciós* szerződések a társasági szerződések „holdudvarában” jönnek létre. Egyes vélemények szerint ezek a szerződések, néhány esetben a gazdasági társaság kogens rendelkezéseitől eltérő módon határozzák meg a szerződés tartalmát, és a gyakorlatban az illegálitás határait súrolják. (Miskolczi Bodnár P.)

Fontos az elhatárolásuk más jogági jelleget mutató, nem a társasági szerződéshez kapcsolódó szindikátusi szerződésektől (pl. versenyjogi szindikátusi szerződés, amely területén nem ritkán jogellenesek, a versenytörvénybe ütköznek).

— A *konzorciós szerződés* fogyasztói csoportban való részvételre irányuló megállapodást jelent, amelyet a hatályba nem lépett 186/2001. (X.11.) Korm. rend. szabályoz (a fogyasztói csoportok szervezésére és működésére vonatkozó részletes szabályokról).

A fogyasztói csoportok (ezt a köznyelv gyakran vásárlói klubként emlegeti). A vásárlói klubokkal kapcsolatos problémákra (pl. az internetes vásárlások körében) a 2004. július 1-jén a 205/2004. (VI.30.) Korm. r. folytán hatályba nem lépett 2001-es Korm. rend. megoldást adhatna.

Lektorált könyv

A gyakorlatból és a tudományos életből ismert lektorok személye is garancia a könyv minőségére.

Dr. Kemenes István a Szegedi Ítéltábla Polgári Kollégium kollégiumvezetője

Kemenes István az új Polgári törvénykönyv (*Negyedik Könyv; Kötelmi jog. A szerződések általános szabályai*) törvényszöveg-tervezetének és általános indoklásának szerzője, a faktoring-szerződés és a távollévők közötti szerződés fejezetben kiemelkedő jelentőségű, nagy segítséget nyújtott a jegyzet megírásában.

Dr. Szabó Imre a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának dékánja, a Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék tanszékvezetője.

Néhány javaslat a következő kiadáshoz

A gyakorlati kihívások és az Európai Unió diktálta lépések egy perc megállást sem engednek. A figyelmünk nem lankadhat, az atipikus szerződésekhez kapcsolódó jogszabályi és gazdasági információk áramában.

Ez indokolja a következő néhány kérdés felvetését, amelyek a következő kiadáshoz megfogalmazódó javaslatok is egyben.

A jegyzet jövőbeni tartalmi bővítéséhez meggondolandó, hogy az elektronikus kereskedelem szabályai a fogalom meghatározáson túlmenően is kerüljenek bele a tárgyalt témák körébe. Bár az elektronikus úton kötött kontraktusok egyben távollévők között kötött szerződéseknek is minősülnek, azonban elsősorban az ügylet megkötésére (pl. a megrendelés folyamata, a visszaigazolás és ajánlati kötöttség szabályai) és ismét a fogyasztót védő garanciális szabályokra (a szolgáltató és közvetítő felelőssége, az értesítési kötelezettség) vonatkozóan specialitásokkal is rendelkeznek a 2001. évi CVIII. törvényben meghatározottaknak megfelelően. Az elektronikus kereskedelem szabályainak kifejtése azért is fontos, mert a mindennapi életben nagy számban fordulnak elő az ilyen *online* vagy *offline* formában kötött ügyletek.

(Megjegyzendő, hogy a 99/44/EC *on certain aspects of the sale of consumer goods and associated guarantees* európai fogyasztóvédelmi irányelv az elektronikus úton kötött szerződésekre is ad szabályokat, a 17/1999. (II. 5.) Korm. rendelet a távollévők között kötött szerződésekről.)

A kereskedelmi ügynöki szerződés kapcsán célszerű lenne utalni az ingatlan-közvetésre vonatkozó új jogszabályra. A 2005. évi CXXXII. törvény a lakások és helyiségek bérletére, valamint az elidegenítésükre vonatkozó egyes szabályokról szóló 1993. évi LXXVIII. törvény (Lakástörvény) módosításáról rendelkezik. A Lakástörvény módosítása eleget tesz a 71/2004. (VI. 22.) OGY határozatban és az ennek alapján kiadott 2184/2004. (VII. 21.) Korm.

határozatban - az önkormányzatok részére az ún. lakásmaffia tevékenység visszaszorítását, valamint az önkormányzatok tulajdonosi joggyakorlását segítő - részletesebb törvényi szabályok kialakítására vonatkozó feladatoknak.

[*] Szikora Veronika a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tanszékének docense.